

Vykintas Baltakas: „Ieškok savęs“

Daiva Tamošaitytė. Vykintas Baltakas – vienas ryškiausių ir produktyviausių lietuvių kompozitorių ir vienas iš šešių kūrėjų, Europoje pragyvenančių iš kūrybos.

Baltakas gimė 1972 metais Vilniuje. 1990–1993 metais su Rita Balta įkūrė vokalinį ansamblį „Penki vėjai“ ir jam vadovavo, taip pat – kameriniam chorui „Aidija“. 1993-aisiais jis išvyko į Karlsruhę (Karlsruhe) studijuoti pas Wolfgangą Rihmą ir Andreasą Weissą. Nuo 1994 iki 1997 m. jis dirbo su Peteriu Eötvösu Karlsruės muzikos akademijoje ir šio vengrų kilmės kompozitoriaus Tarptautiniame muzikos institute. Kaip pripažintas dirigentas, laimėjęs įvairių apdovanojimų, V. Baltakas dirigavo „Bayerischer Rundfunk“ simfoniniam orkestrui (Miunchenas), „Deutsches Symphonie-Orchester“ (Berlynas), Berlyno radijo simfoniniam orkestrui, „Ensemble Modern“, „Klangforum Wien“ ir kt.

Estetiniai ieškojimai ir noras pasipriešinti tradiciniams stereotipams suformavo naują kompozitoriaus muzikinę kalbą, pasižyminčią virtuozizmu ir naujos rūšies modernumu. Lūžis siejamas su ironijos kupinu kūrinio „Pasaka“, kuriame pianistas skambina ir pasakoja istoriją. Šis kūrinys 1996 m. buvo premijuotas Naujosios muzikos vasaros kursuose Darmštate. 2009 metais kompozitorius subūrė lietuvių muzikantus į Lietuvos ansamblių tinklą.

Vykinto Baltako kūrybą yra išleidusios „Universal Edition“ Vienoje ir „Aust Musik Verlag“ Kelne.

Baltakas domisi psichoakustika ir mėgina suardyti muzikinės tėkmės lineariškumą. Šią idėją jis įgyvendino dirbdamas Paryžiuje, Muzikos ir akustikos tyrimo institute (IRCAM); WDR Kelno radijo ir televizijos simfoniniam orkestrui sukūrė „Pousslq“ simfoniniam orkestrui ir ansamblui. Jame kompozitorius muziką įsivaizdavo kaip laikrodžio mechanizmą. Kitame kūrinyje muzikiniam teatrui – „Cantio“, sukurtame 2004 m. Miuncheno bienalės užsakymu, V. Baltakas naudoja įvairias technikas, kuriomis siekia amžinumo iliuzijos muzikoje.

Interviu su kompozitoriumi Vykintu Baltaku – intriguojantis ir įkvepiantis jaunąją kartą.

Vyckintas Baltakas 2004 m. Astrid Ackermann nuotr.

Vykintai, kodėl išvažiavai? Juk čia kūrei chorus, buvo gera pradžia. Ar tai paskatino atsidariusios valstybių sienos?

Tai buvo jau po Sąjūdžio, kai gana stipriai viskas pasikeitė, o norėjosi pamatyti ir išgirsti daugiau. Šitam namelyje (pokalbis vyko Kompozitorių sąjungoje – *aut. past.*) viskas virė savo sultyse. O kur gali pamatyti daugiau, jei ne Vokietijoje. Tai susisiejo su studijom.

Ar pasiteisino lūkesčiai?

Visom prasmėm. To uždarumo kažkiek vis dar išlikę Lietuvoj. Nors pasaulis labai pasikeitęs ir atsiradę daug pozityvių dalykų, kaip ten bebūtų, naujoji muzika, pagrindinės kryptys kuriamos Vakarų Europoj.

K. Čiurlionio menų mokykloje baigėi kompoziciją ir dirigavimą, teoriją...

Kompoziciją pas Bronių Kutavičių.

Kutavičius – gana tradicinis ir kartu kultinis kompozitorius būtent dėl genialiai išreikštos lietuviybės žengiant savitu ir nauju keliu, atliepiančiu gelminius,

tūkstantmečius sąmonės klodus. Bet kažkam šiandien ir tie andai nauji keliai – jau platus vieškelis gali pasirodyt...

Lietuvišką muziką labai vertinu. Kompozitorių yra nedaug, vienas kitu seka, yra mokyklos, kaip kad Kutavičiaus. Kuo daugiau sekėjų, tuo daugiau pilkesnių. Tą patį galima apie Osvaldą Balakauską pasakyti. Tai – tik dvi linijos, bet muzika tuo juk neapsiriboja.

Muzikos akademijoje studijavai pas Vytautą Barkauską, dirigavimą – pas Lionginą Abarių. Tai – puikūs, plačiai pripažinti pedagogai, kūrėjai. Tačiau baigei studijas ir iškart išvykai. Vadinasi, pats norėjai tapti savimi, Baltaku – iš Bieliausko tapai Baltaku, ar ne?

Durys atsidarė ir norėjau pamatyti, kas už durų.

Kas iš to, ką pamatei už tų durų, buvo toks atradimas, kad galėtum pasakyti: tai mano, atradau?

Atradau labai daug. Nuo ryto iki vakaro sėdėdavau bibliotekose, eidavau į koncertus. Smalsumas manyje buvo labai stiprus. Mokiausi pas stipriausius šiuolaikinės muzikos specialistus – tiek V. Rihmą, kuris yra vienas iš dviejų ar trijų didžiausių gyvų vokiečių kompozitorių, tiek pas Weissą, kuris yra vienas stipriausių šiuolaikinės muzikos dirigentų. Man teko ne ką nors mėgdžioti, o iš tikrųjų būti ten, kur tai vyksta.

Mes atsilikame vydamiesi naujausias kryptis, o tau teko būti kalvėje.

Tai tinka ir elektroninei muzikai, su kuria buvo susijęs mano darbas Paryžiuje, IRCAM. Tuo metu Lietuvoje dar nieko panašaus nebuvo.

Pakalbėkim apie konkrečius dalykus. Nuo šių metų esi pakviestas dėstyti į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją. Susiviliojai?

LMTA rektorius prof. Zbignevas Ibelhauptas mane su Liudu Mockūnu pakvietė sukurti šiuolaikinės muzikos atlikimo programą magistrams. Iki šiol nebuvo nei šiuolaikinės, nei senosios muzikos programų. Tom kryptim dirbam. Su L. Mockūnu parašėm tą programą, parengėme jos turinį. Šiais metais ji prasidėjo, ir nuo šių metų dėstytojauju. Kol kas į tai žiūriu labai pozityviai, nes matau daug entuziazmo, sklindančio iš studentų ir dar nestudijuojančiųjų. Per pirmąjį pasirodymą-egzaminą salė buvo pilna. Paskui atsirado tiek norinčiųjų, kad

akademija jiems pasiūlė daryti atskirą *workshop'ą*. Tai ne tik smagu, bet ir rodo, kad to trūko. Akademinė muzika gali būti ne tik ta, kuri parašyta prieš du šimtus metų.

Kokie būtų pagrindiniai tos programos principai?

Naujoji muzika, į ją pažiūrėjus plačiau: tai yra ir akademinė dalis, kuri yra rašoma, ir improvizacinė. Programoje yra nuostata, kad studentai stoja į akademinę arba improvizacinę klasę, tačiau turi prisiliesti ir prie to, ir prie ano. Improvizatoriai, kurie retai dirba su notacija, turi pažinti akademinę muziką ir atvirkščiai. Tai – geras mišinys, nes savo esme muzika yra improvizacinio pobūdžio.

Bet kas čia nauja? Atsiradęs tarpdiscipliniškumas? Juk ir anksčiau egzistavo ir akademinė, ir improvizacinė muzika, jų studijos, ypač išpopuliarintos buvo (kaip kokia rezistencijos forma) džiazos studijos. Gal naujumas slypi estetikoje?

Dabar kuriama šiuolaikinė muzika, kuri nėra estetiškai įrėminta. Tai nėra, sakykim, džiazas, nes džiazas yra tam tikra harmonija, ritmai ir panašiai. Aišku, visur yra santykis. Šiuolaikinė muzika irgi išlaisvinta ir rašoma pačiom naujausiom priemonėm. O tarpdiscipliniškumas yra tos rašomos muzikos tam tikra dalis – dirbama su elektronika, vaizdu ir kitais dalykais.

Tuo pačiu metu dėstai ir kitur?

Mastrichte turiu savo kompozicijos klasę, taip pat dėstau Briuselyje, Karališkojoje muzikos akademijoje.

Esi tikrai šiuolaikinis, daug keliaujantis lietuvis. Kaip suvoki savo lietuviškumą dabartiniame buvime?

Turiu pasakyti, kad išvykau 1993 metais, tad keliauju ilgai. Pirma buvo Vokietija, paskui Paryžius, vėliau daug metų – Belgija. Pačiam atsibodo būti turistu Lietuvoj. Pasidarė taip, kad atvyksti aplankyti tėvų, bet naujų žmonių nebepažįsti. Matai tik besikeičiančius namus, ir apima keistas jausmas.

Pabodo, nes labai daug žmonių Lietuvoj skundžiasi, kaip čia blogai. Man Belgijoje irgi ne viskas buvo gerai. Bet kai išvažiuoji iš šalies, pamatai, kas ten yra, ko netenki. Lietuvoj yra labai daug nuostabių dalykų, pavyzdžiui, gamta, erdvė. Požiūris priklauso nuo to, ką su kuo lygini. Beneliukso šalyse žmonės susispaudę kaip akvariume. Viskas sužymėta, surikiuota, ir tokios atviros, laisvos gamtos

nebėr. Lietuviai gyvena daugiabučiuose, bet už jų yra daug laisvos erdvės, kuri yra labai svarbi. Bet kuriam krašte yra dalykų, kurių trūksta.

Kitas dalykas yra tas, kad kalbu šešiom kalbom, ir tas kalbėjimas kita kalba labai vargina, nors to lyg ir nepastebi. Čia, tėvynėje, turiu didžiulį komfortą, kad pavardės nereikia diktuoti paraidžiui...

Siekdamas socialinio kontakto, kūriau šiuolaikinės muzikos ansamblį – Lietuvos ansamblių tinklą 2009 metais. Geriausi Lietuvos muzikantai atliko šiuolaikinę muziką.

Į Lietuvą kartą per mėnesį atvažiuoju, ir nors gyvenu Belgijoje, tarpinis variantas gali virsti tuo, kad grįšiu į Lietuvą. Atstumai Europoje nedideli, ir svarbu ne tai, kur tu miegi, o su kuo dirbi.

Vykintas Baltakas. Emanuel Maes nuotr.

Paties kūryba yra labai paklausi, iš jos gali net duoną valgyti. Tiesa, žinau, kad kūriniai tokie sunkūs, jog ne kiekvienas gali pagroti.

Su kūriniais dirbu ilgai, darau jų versijas. Šitame darbe pastangų įdedi žymiai daugiau, nei gauni gražos. Vadinasi, darbą reikia padaryti iki galo. Sieki garso, kurį nori sukurti. Ta muzika dar neparašyta. Ne iš karto pavyksta, tik per keletą kūrinio versijų prieini prie to skambesio, kai jauti, kad suskamba tai, ką norėjai sukurt. Tada kūrinys baigtas.

Pats brėžiate naujosios muzikos perspektyvas. Muzikantas su senu parengimu, senais instrumentais yra gyvas žmogus, pateikiantis kaskart kitą rezultatą, kuris priklauso nuo savijautos ir nuotaikos pokyčių, nuo įkvėpimo, dėmesingumo, atliktų pratimų skaičiaus ir daugelio kitų faktorių. Ar jis netaps atgyvena, papildomu veiksmu šalia, tarkim, elektroninės muzikos, kurią galite šimtu procentu valdyti iki galutinio rezultato? Ar gyvo akademinio instrumentarijaus buvimas netaps tik puošmena eksperimentinei muzikai?

Elektroninei muzikai kaip tik to ir trūksta: gyvo žmogaus, kuris gali suklysti, savaip pajauti. Natos tėra instrukcijos. Šiuolaikinė muzika yra atliekama dabar. O notacijos funkcija visada buvo užfiksuoti, kad tai nebūtų užmiršta. Elektroninė muzika irgi gyvėja – atsirado net žanras „gyva elektronika“. Tos priemonės išsiplės – nebus tik smuikelis, bet elektroniniai smuikai ir panašūs. Instrumentų vystymasis niekada nebuvo sustojęs. O žmogiškasis faktorius man yra pats svarbiausias.

Gal tai kompensuoja žmogaus balsu, kaip „Pasakoje“?

Tai tarptautiškai dažniausiai atliekamas mano kūrinys. Pianistas groja ir kartu pasakoja istoriją – indiškąją pasaulio sutvėrimo versiją. Ji tampa absurdo istorija, sutalpinta į septynias minutes.

Kokia kalba?

Lietuviškai. Tai dar studentiškas kūrinys. Jį rašiau vokiečių kolegai. Vokiečiai mėgsta suprasti kūrinį, o muzikoje yra daug svarbiau jį išgirsti, nei suprasti. Mane labai trikdydavo, kai atliekant, pavyzdžiui, „Mato pasiją“, pusė publikos vietoj to, kad klausytų, atsiverčia tekstą ir seka, kas ten parašyta. Tai varydavo iš proto... Todėl norėjau parašyti kūrinį, kad publika, gink Dieve, nepradėtų sekti, ką atlikėjas pasakė. Atlikėjas „Pasakoje“ pasakoja tikrą istoriją, kuri jam prasminga,

ir ją interpretuoja. Kodėl kūrinys tampa absurdu? Tai primena žmogų gatvėj, kuris eina tikėdamas savo realybe, o ji galbūt su realybe nieko bendra neturi... Tai tampa teatru tada, kai atlikėjo pasakojama istorija tampa stipresnė už patį pasakojimą.

Iš lietuvių ši kūrinį vienas pirmųjų atliko Daumantas Kirilauskas. Pamenu, kaip entuziastingai jis buvo nusiteikęs, ypač dėl sudėtingumo ir neįprastumo...

Ten sudėta viskas: elektronika, atlikimas, kalbėjimas. Jį atlieka vokiečiai, gruzinai, prancūzai, serbai, amerikiečiai... Visi mokosi lietuviškai ir jokių problemų nekyla.

Ar balsas, dainavimas domina? Daina kaip žanras?

Neišskirčiau žmogaus balso kaip kažko ypatingo.

Taigi improvizacija ir notacija – priešprieša ar vienas kitą papildantys veiksniai?

70 metų gyvuojanti atvira notacija nestovi vietoje: ji modifikavosi nuo tiksliai išrašytos iki visiškai laisvos. Notacija naudojuosi, kai kūrinyje reikalingas tikslumas, punktualumas. Jei akcentas – daugiau girdėjimas, muzikinis jautrumas, tai notacija, skaičiavimas tam prieštarauja, ir tada naudojuosi laisvesne notacija. Dogmų nėra, bet priemonės jau nusistovėjusios.

Ar nėra noro reflektuoti lietuviybę sąmoningai, kad ir kaip ji būtų šiuolaikiškai suprasta? Minėtas sėkmės atvejis su beveik niekam nežinoma lietuvių kalba gal ir akcidentinis, nors parodantis netikėtą efektą.

Nuo savo šaknų niekas nepabėgs. Todėl nematau prasmės jas kaskart pabrėžti. Galbūt tai būdinga okupaciniam laikotarpiui. Savo studentams teikiu puikius pavyzdžius, kuriuose visiškai kosmopolitiškumas dera su nacionalumu, – tai Čaikovskis ir Stravinskis. Abu kosmopolitai, stovėję proceso priekyje; ir kartu, vos išgirdęs kelias natas, žinai, kad tai yra rusai. Čaikovskio ir Brahmsio harmonijos, kitos priemonės labai panašios, tas pats laikmetis, bet vienas aiškiai yra vokiečių, kitas rusas. Vadinasi, klausimas yra toks, kad kompozitorius turėtų priėti prie savo autentiško mąstymo. Visi esame skirtingi, ir reikia pasiekti, kad tą ypatingumą pateiktume per kūrinį. Svarbu ne kopijuoti, bet išreikšti savo autentiškus jausmus. Jei ta pati idėja kils lietuviui, japonui ar vokiečiui, garantuotai sprendimai bus priimti skirtingi. Nes kultūrinis ratas, mąstymas bus visai kitoks.

Bet kultūros artėja viena prie kitos, susilieja. Ar nebūna ir atstūmimo reakcijų?

Tai įdomiausia, kad pasaulyje mano kūriniai atlieka ir laiko labai lietuviškas, o Lietuvoje – vakarietiškas. Egzistuoja mados, reikalavimai. Ką kritikuočiau Lietuvoje, tai pataikavimą publikai. Nerizikingas, saugus būdas yra panaudoti liaudišką motyvą. Dar yra mūsų „šventa tylą“...

Štampai?

Ir konjunktūra. Jaunus kompozitorius norisi pakritikuoti, kad jiems trūksta drąsos. Konjunktūra užmuša kūrybingumą. Visas pasaulis atviras, bet ne – įsikabinama į konjunktūrą. Palyginkime su tuo laikotarpiu, kai kūrė Kutavičius, Bajoras, Balakauskas: jiems to neleido, jie buvo už tos ribos, savo eksperimentais jie nebuvo labai pageidaujami ir kartu jie buvo žymiai drąsesni.

Deja, vis dar egzistuoja ne mažiau veiksmingos nei anais laikais cenzūros momentas, verčiantis išvykti arba prisitaikyti. Emigracijos problema išlieka, ji daugialypė. Mums nereikia brautis į Europą, kurioje jau seniai esame. Kaip padaryti, kad jaunas žmogus jaustųsi saugiai ir čia, ir ten?

Išvažiavę kompozitoriai išlaisvėja. Lietuvoje vis dar didelis centralizmas. Kai aš išvykau, man buvo sakoma: „Kaip tu drįsti mus reprezentuoti užsienyje?“ Tai buvo susiję su tarybiniu mąstymu, esą, mes tavęs neatrinkom ir nenusprendėm. Tai jau nudilo, bet vis dar jaučiama, kad reikia tarsi bendro patvirtinimo.

Ribos neturi būti tokios ryškios. Žmonės vis tiek keliaus, o Vilnius nepasidarys nei Berlynui, nei Paryžiui, nei Londonui. Kita vertus, tai turi privalumų. Tos ribos yra daugiau psichologinės. Išvyksti tam, kad kažką pridėtum, o ne liktum ties kitu vienetu. Negalima nukirsti ryšių. Sprendimas – atvirumas, ir būtina ne akcentuoti emigraciją, o tą ryšį, nepaisant to, kur žmogus fiziškai gyvena.

Ar paties optimizmą inspiruoja pasiekimai, galimybė bendrauti su puikiais, įdomiais žmonėmis, kolegomis, ar dar kas nors?

Darau tai, ką noriu, profesionalūs pasiekimai yra, keliai atviri ir galiu rinktis. Tai kaip tam tikra kelionė. Gal iš čia tas entuziazmas, nors kartais lipi į kalną, pavargsti, o užlipęs pamatai, kad dar ne viršūnė. Esu laisvas rinktis – turbūt tai yra variklis.

Niekad nelaikiau savęs emigrantu, ir niekad neieškojau ryšio su vietiniais

lietuviams. Važiavau savo noru, nebuvo išvarytas. Mano draugai irgi nesusiję su tautybe. Kita vertus, nuolatinis buvimas kitoje kultūroje vargina. Mano dukroms lengviau priimti motinos kultūrą, kalbėti flamiškai nei lietuviškai. Man sudėtingiau, turiu jas paspausti, pamotyvuoti.

Taigi daryčiau išvadą, kad priklausai elitiniam kūrėjų būriui, koks egzistavo visais laikais, jo judėjimas nebuvo ribojamas Europoje, iš kurios buvome per prievartą išimti. Jeigu nebūtume, tie klausimai dabar nekiltų: juk buvo natūralu važiuoti studijuoti į tą patį Paryžių ar Leipcigą.

Tie dalykai savaime suprantami ir įtampų neturi kelti. Tarpukario Lietuvoje juk vystėsi europinė mūsų tradicija.

Sieki savo pašaukimo, tikslo ir natūraliai atsiradai ten, kur ir esi. Galbūt tai ir būtų raktas ir patarimas jauniems?

Būtent – ieškok savęs ir mažiau skųskis. Kartais paskaitai laikraščius ir atrodo, kad čia katastrofa. O juk Lietuva niekad nebuvo nei saugesnė, nei turtingesnė negu dabar. Negatyvas tampa įpročiu, ir nebematoma, kad daugelis dalykų kyla iš savęs pačių. Ne visada kalta aplinka ir politikai. Tai ne kritika, tik bendražmogiškas pastebėjimas.

Ačiū už pokalbį.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

